

Mravní situace / Situace mravní

Velkou důležitost má, když si ujasníme strukturní povahu tzv. mravní situace (která, jak musíme stále pamatovat, má svůj čas, není tedy momentální, okamžitou sestavou okolností). Každá situace je spjata se svým „centrem“, ve vztahu k němuž je teprve situací: je to situace nějakého „subjektu“. Vztah mezi takovým subjektem a jeho situací spočívá v tom, že ten subjekt je v oné situaci nějak situován, tj. zasazen, zaklesnut, je jí obklopen, ale zároveň ji k sobě vztahuje, přitahuje, přisvojuje si ji, tj. činí ji svou vlastní situací. V tom smyslu je třeba od sebe důsledně odlišovat okolí (event. prostředí) subjektu, jak se jeví jiným subjektům (a také pozorovateli), a tuto situaci, která se formuje pouze za aktivní spolupráce samého subjektu. Můžeme také říci, že situace subjektu nemůže být redukována na pouhou objektivitu, ale že si subjekt z něčeho, co jej (fakticky) obklopuje a do čeho je zasazen, vytváří něco svého, něco, co si osvojil ze světa kolem sebe. V němčině tomu dal Hans Petersen (žák von Uexküllův) výraz rozdílem mezi „Umwelt“ a „Eigenwelt“, česky „okolí“ a „osvětí“. Ustavení osvětí je přísně vázáno na aktivitu subjektu (nikoli jen subjektivní) povahy, a to na aktivitu, reagující na to, co má subjekt nějak mkolem sebe. Osvětí je tedy zakládáno reaktivitou, tedy jakousi „odpovídavostí“ subjektu. Pro morální situaci (mravní situaci), jak ji známe ze svých zkušeností, je tato odpovídavost trojí až čtveré povahy, a my se musíme naučit ty jednotlivé druhy či typy od sebe odlišovat. Právě proto je dobré vyjít z lidských zkušeností, a z teprve z nich pak rozšiřovat platnost některých závěrů i na roviny jiné, nižší. Můžeme tudíž přejít od „odpovídavosti“ na „odpovědnost“.

Když mluvíme o odpovědnosti subjektu (tedy člověka), máme nebo můžeme mít na mysli buď odpovědnost v nějaké záležitosti (v takovém případě se musíme soustředit hlavně na onu situovanost, a to může být velice komplikovaná, takže prostě zapomeneme na to, co v situaci ani v situovanosti není a co z ní nelez odvodit), dále odpovědnost za něco zcela konkrétního (kdy musíme brát v úvahu eventuální situovanost onoho „konkrétního“, která je vždy více nebo méně odlišná od odpovědnosti subjektu samého), pak odpovědnost před někým (tím může být jiný subjekt, ale také „nepředmětný apel“), a posléze odpovědnost za sebe (za svou integritu). Žádná z těchto odpovědností nemůže být převedena na některou z ostatních, a žádná také nesmí chybět.

(Písek, 100320-2.)